

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Тернопільський національний економічний університет

*До 50-річчя Тернопільського
національного економічного
університету*

Н. С. Лиса, М. Б. Кривоус, М. П. Тишковець

УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК ІНОЗЕМНА: ОСНОВИ ГРАМАТИКИ У ТАБЛИЦЯХ ТА ВПРАВАХ

**Тернопіль
ТНЕУ
2011**

УДК 811.161.2
ББК 81.2 Укр-9
Л 63

Лиса Н. С., Кривоус М. Б., Тишковець М. П. Українська мова як іноземна: основи граматики у таблицях та вправах: Навч. посіб. – Тернопіль: Економічна думка, 2011. – 312 с.

Авторський колектив:

Наталія Степанівна Лиса – к. філол. н., доцент, завідувач кафедри іноземних мов для зовнішньоекономічної діяльності, ТНЕУ;

Мирослава Богданівна Кривоус – викладач кафедри іноземних мов для зовнішньоекономічної діяльності, ТНЕУ;

Марія Павлівна Тишковець – к. філол. н., доцент кафедри філософії, суспільних дисциплін та іноземних мов Тернопільського державного медичного університету ім. І. Я. Горбачевського.

Навчальний посібник підготовлений з метою формування граматичних навичок. Він складається з двох частин – основ української граматики в таблицях і тестів. Кожна з частин включає розділи, що охоплюють тематику курсу і спрямовані на виявлення знань теоретичних основ української мови та практичних умінь і навичок студентів. Виклад правил супроводжується короткими прикладами.

У першій частині посібника подано велику кількість різноманітних таблиць, що ґрунтуються на термінологічній і близькій до неї за сферою використання лексиці, що вимагає попередньої ретельної роботи студентів зі словниками різних типів, зокрема спеціальними термінологічними. Друга частина містить тестові завдання, які охоплюють достатню кількість прикладів з орфографії та морфології.

Рецензенти:

І. М. Кочан – д. філол. н., професор, завідувач кафедри українського прикладного мовознавства Львівського національного університету імені Івана Франка;

І. П. Задорожна – к. пед. н., доцент, завідувач кафедри практики англійської мови та методики її викладання Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка;

В. Я. Юкало – к. філол. н., доцент кафедри філософії, суспільних дисциплін та іноземних мов Тернопільського державного медичного університету імені І. Я. Горбачевського.

Відповідальна за випуск: *Н. С. Лиса*, завідувач кафедри іноземних мов для зовнішньоекономічної діяльності, ТНЕУ.

Рекомендовано до видання Міністерством освіти і науки України як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів (лист від 11 серпня 2010 р. № 1/11-7627)

Рекомендовано до видання Вченою радою Тернопільського національного економічного університету (протокол № 3 від 21 листопада 2008 р.)

ISBN 978-966-654-271-0

© Н. С. Лиса, М. Б. Кривоус, М. П. Тишковець, 2011
© Економічна думка, 2011

ЗМІСТ

Передмова	7
Український алфавіт	8
Інші графічні знаки	9
ЧАСТИНА I. Морфологія	10
§ 1. Іменник	10
Таблиця 1.1. Назви істот і неістот	10
Таблиця 1.2. Групи іменників за значенням	10
Таблиця 1.3. Рід іменників	11
Таблиця 1.4. Рід деяких іменників	12
Таблиця 1.5. Число іменників	12
Таблиця 1.6. Відміни іменників	13
Таблиця 1.7. Поділ іменників I і II відмін на групи	14
Таблиця 1.8. Відмінювання іменників	15
Таблиця 1.9. Називний і кличний відмінки	16
Таблиця 1.10. Родовий відмінок	17
Таблиця 1.10.1. Родовий відмінок місця (географічні назви)	17
Таблиця 1.10.2. Родовий відмінок зі значенням належності, присвійності	18
Таблиця 1.10.3. Закінчення родового відмінка однини (чоловічий рід)	19
Таблиця 1.10.4. Родовий відмінок заперечення	20
Таблиця 1.10.5. Вживання родового відмінка (іменник – іменник)	20
Таблиця 1.11. Давальний відмінок	21
Таблиця 1.12. Знахідний відмінок	22
Таблиця 1.12.1. Знахідний відмінок (прямий об'єкт)	22
Таблиця 1.12.2. Знахідний відмінок істот	23
Таблиця 1.12.3. Знахідний відмінок із значенням напрямку руху	24
Таблиця 1.12.4. Знахідний відмінок зі значенням напрямку руху (географічні назви)	24
Таблиця 1.13. Орудний відмінок	25
Таблиця 1.13.1. Орудний відмінок зі значенням професії, роду занять	25
Таблиця 1.13.2. Орудний відмінок зі значенням сумісності	25
Таблиця 1.14. Місцевий відмінок	26
Таблиця 1.14.1. Місцевий відмінок місця	26
Таблиця 1.14.2. Місцевий відмінок місця (географічні назви)	26
Таблиця 1.14.3. Вживання прикметників у (в), на в місцевому відмінку	27
Таблиця 1.15. Вираження місця і напрямку у родовому, знахідному та місцевому відмінках	28
Таблиця 1.16. Основні значення відмінків	29
Таблиця 1.16.1. Називний відмінок	29
Таблиця 1.16.2. Родовий відмінок	30
Таблиця 1.16.3. Давальний відмінок	31
Таблиця 1.16.4. Знахідний відмінок	32
Таблиця 1.16.5. Орудний відмінок	33

Таблиця 1.16.6. Місцевий відмінок	34
Таблиця 1.17. Відмінювання іменників I відміни	35
Таблиця 1.18. Відмінювання іменників II відміни	35
Таблиця 1.18.1. Тверда група	35
Таблиця 1.18.2. М'яка група	36
Таблиця 1.18.3. Мішана група	36
Таблиця 1.19. Відмінювання іменників III відміни	37
Таблиця 1.20. Відмінювання іменників IV відміни	37
Таблиця 1.21. Невідмінювані іменники	38
§ 2. Прикметник	39
Таблиця 2.1. Види прикметників за значенням	39
Таблиця 2.2. Групи прикметників	39
Таблиця 2.2.1. Прикметники м'якої групи	40
Таблиця 2.3. Рід і число прикметників	40
Таблиця 2.4. Прикметники-антоніми	40
Таблиця 2.5. Узгодження іменників, прикметників і займенників у роді, числі й відмінку	41
Таблиця 2.6. Відмінювання прикметників	41
Таблиця 2.6.1. Тверда група, однина	41
Таблиця 2.6.2. М'яка група, однина	42
Таблиця 2.6.3. Тверда і м'яка група, множина	42
Таблиця 2.7. Ступені порівняння якісних прикметників	43
§ 3. Числівник	44
Таблиця 3.1. Види числівників за значенням і граматичними ознаками	44
Таблиця 3.2. Види числівників за будовою	44
Таблиця 3.3. Кількісні числівники	45
Таблиця 3.4. Порядкові числівники	45
Таблиця 3.5. Відмінювання числівників	46
Таблиця 3.5.1. Відмінювання числівника один	46
Таблиця 3.5.2. Відмінювання числівників <i>два, три, чотири, кілька, багато</i> та всіх збірних числівників	46
Таблиця 3.5.3. Відмінювання числівників від <i>п'яти до вісімдесяти</i> (крім <i>сорока</i>)	46
Таблиця 3.5.4. Відмінювання числівників <i>сорок, дев'яносто, сто</i>	47
Таблиця 3.5.5. Відмінювання (порівняльне) числівників <i>два, п'ять</i> та від <i>двохсот до п'ятисот</i>	47
Таблиця 3.5.6. Відмінювання числівників нуль, тисяча, мільйон	47
Таблиця 3.5.7. Відмінювання дробових числівників	48
Таблиця 3.5.8. Відмінювання складених числівників	48
Таблиця 3.6. Яке сьогодні число?	48
Таблиця 3.7. Година	49
§ 4. Займенник	50
Таблиця 4.1. Розряди займенників за значенням	50
Таблиця 4.2. Відмінювання займенників	51

Таблиця 4.2.1. Відмінювання особових та зворотного займенників	51
Таблиця 4.2.2. Відмінювання присвійних займенників	51
Таблиця 4.2.3. Відмінювання питальних (відносних) займенників	52
Таблиця 4.2.4. Відмінювання вказівних та означальних займенників	52
§ 5. Дієслово	53
Таблиця 5.1. Система дієслівних форм	53
Таблиця 5.2. Недоконаний та доконаний вид у формах теперішнього, минулого та майбутнього часів	54
Таблиця 5.3. Вид дієслова (змінюються за часом, особами або родами, числами)	56
Таблиця 5.4. Перехідні та неперехідні дієслова	56
Таблиця 5.5. Форми дієслова	57
Таблиця 5.6. Дієвідміни та дієвідмінювання дієслів	59
Таблиця 5.6.1. I дієвідміна	59
Таблиця 5.6.2. Дієвідмінювання дієслів I дієвідміни теперішнього часу	60
Таблиця 5.6.3. II дієвідміна	60
Таблиця 5.6.4. Дієвідмінювання дієслів II дієвідміни теперішнього часу	61
Таблиця 5.6.5. Відмінювання дієслів <i>дати, істи, відповісти</i> (й похідних), <i>бути</i>	61
Таблиця 5.7. Дієслова руху	62
Таблиця 5.8. Відмінювання модальних дієслів	63
§ 6. Дієприкметник	64
Таблиця 6.1. Ознаки дієприкметника	64
Таблиця 6.2. Стан дієприкметників	64
Таблиця 6.3. Творення дієприкметників	65
§ 7. Дієприслівник	66
Таблиця 7.1. Ознаки дієприслівника	66
Таблиця 7.2. Творення дієприслівників	66
§ 8. Прислівник	67
Таблиця 8.1. Групи прислівників за значенням	67
Таблиця 8.2. Правопис прислівників	67
Таблиця 8.3. Прислівники чи прийменники з іменними частинами мови	69
Таблиця 8.4. Ступені порівняння прислівників	70
§ 9. Прийменник	71
Таблиця 9.1. Групи прийменників за значенням	71
Таблиця 9.2. Групи прийменників за будовою	71
Таблиця 9.3. Правопис прийменників	71
Таблиця 9.4. Вживання прийменників <i>у, в</i>	72
Таблиця 9.5. Вживання прийменників <i>з, із, зі (зо)</i>	72
§ 10. Сполучник	73
Таблиця 10.1. Види сполучників	73
Таблиця 10.2. Вживання сполучників <i>і, й</i>	74
Таблиця 10.3. Правопис сполучників	74
Таблиця 10.4. Правопис сполучників і однозвучних поєднань інших частин мови	75

§ 11. Частка	76
Таблиця 11.1. Види часток	76
§ 12. Вигук	77
Таблиця 12.1. Групи вигуків	77
§ 13. Ключова термінологія	78
ЧАСТИНА 2. Тестові завдання	84
1. Український алфавіт	84
2. Вітання. Форми вітань. Знайомство	92
3. Вживання м'якого знака	100
4. Апостроф	107
5. Цифри і числа. Написання чисел	112
6. Розмовна тема “Моя сім’я”	122
7. Розмовна тема “Моя кімната”	136
8. Розмовна тема “Наш університет”	148
9. Розмовна тема “Місто”	154
10. Розмовна тема “У магазині”	160
11. Календар	167
12. Іменник. Одна і множина	176
13. Іменник. Чоловічий, жіночий, середній роди	181
14. Відмінки іменників. Відмінювання іменників	183
15. Особові займенники. Їх відмінювання	190
16. Присвійні займенники. Відмінювання присвійних займенників та їх написання	199
17. Питальні займенники. Вживання питальних займенників, їх написання	215
18. Прикметник. Рід і число прикметників	229
19. Ступені порівняння прикметників	233
20. Прикметники-антоніми	242
21. Дієслово. Теперішній час дієслова	246
22. Минулий час дієслова	258
23. Доконаний і недоконаний вид дієслова	263
24. Майбутній час дієслова	267
25. Дієслова руху	271
26. Прислівники-антоніми	274
27. Година	275
28. Комбінування речень	278
29. Пряма і непряма мова	282
Словник-мінімум активної та актуальної лексики	292
Література	310

ПЕРЕДМОВА

Пропонований посібник “Українська мова як іноземна: основи граматики в таблицях та вправах” є навчальним виданням для вивчення базової практичної граматики іноземними студентами вищих навчальних закладів. Посібник складається із двох частин – основ української граматики у таблицях і тестів. Кожна з частин включає розділи, що охоплюють матеріал курсу і спрямовані на формування знань теоретичних основ української мови та вдосконалення рівня її практичного володіння. Виклад правил супроводжується короткими прикладами.

У посібнику подано велику кількість різноманітних таблиць, що ґрунтуються на активній і актуальній для іноземців лексиці.

У розділі “Іменник” запропоновано інформацію про поділ іменників за значенням, їх рід, число та відмінки, а також можливі варіанти відмінкових закінчень, винятки, чергування приголосних при словозміні. Подано таблиці із врахуванням основних значень відмінків та окремих випадків утворення множини.

Розділ “Прикметник” містить інформацію про види та утворення ступенів порівняння прикметників, про порядок вживання прикметників перед іменниками та їх узгодження з іменниками у числі, роді та відмінку.

Про числівник, види числівників за значенням, граматичними ознаками та будовою, а також про особливості вживання кількісних та порядкових числівників і їх узгодження з іменниками у роді, числі й відмінку іноземні громадяни зможуть дізнатись, опрацювавши розділ “Числівник”.

Усі типи займенників в українській мові та їх відмінювання наводяться у розділі “Займенник”.

У розділі “Дієслово” чітко виокремлені часові форми дієслів та їх дієвідмінювання. Акцентовано увагу на види дієслова. Враховуючи труднощі засвоєння студентами-іноземцями форм дійсного, умовного та наказового способів при вивченні української мови, у посібнику упорядковано різні підходи до визначення цих форм. Також подано дієвідміни дієслів, їх правила відмінювання та приклади.

Розділ “Прислівник” презентує поділ прислівників на групи за значенням, утворення їх ступенів порівняння. Звернено увагу на складні прислівники, що пишуться разом, окремо та через дефіс.

У посібнику подано класифікації службових частин мови, особливості їх правопису.

Друга частина навчального посібника складається з тестових завдань, які охоплюють достатню кількість прикладів з орфографії та морфології, та словника-мінімуму активної й актуальної лексики.

Зміст і структура посібника дають змогу швидко повторювати граматику, сприяють систематизації набутих знань з української мови, самоперевірки та самоконтролю.